

97. Wacław Ludomir Moycho

Piotr Köhler

Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego
piotr.kohler@uj.edu.pl

Cytowanie: Köhler, P. (2018). Leksykon botaników polskich – 97. Wacław Ludomir Moycho. *Wiadomości Botaniczne*, 62.
<https://doi.org/10.5586/wb.2018.005>

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci. 3 VII (według kalendarza gregoriańskiego) 1884, Warszawa (pod zaborem rosyjskim); zm. 16 IX 1965, Ciechocinek.

2. Rodzina. Ojciec – Bolesław (zm. 1917), urzędnik; matka – Albina z domu Haentschel¹ (zm. 1928); brat – Stefan Walery (1879–1944), współautor podręczników do chemii dla szkół średnich, nauczyciel Gimn. E. Konopczyńskiego i Gimn. im. A. Mickiewicza w Warszawie²; siostry: Felicja (1878–1884), Maria, pracownik Ministerstwa Poczty i Telegrafu, Zofia (zm. 1975), pracownik Politechniki Łódzkiej. Własnej rodziny nie założył.

3. Wykształcenie. Niższego (podstawowego) wykształcenia nie pobierał. 1896/1897–1902/1903 – rządowa siedmioklasowa Szkoła Realna w Warszawie.

1903-1904 – studia w zakresie chemii na uniwersytecie w szwajcarskim Fryburgu, 1904-1905 – studia na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Warsz. (przerwane z powodu strajku), od 1906 – studia na Wydz. Przyrodniczym Uniw. Paryskiego (Sorbona)³.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw. Uniwersytet Paryski (Sorbona): najpierw uzyskał niższy stopień *certificat des hautes etudes physiques et chimiques*, w l. 1911-1912 – *licencié homogène, licencié ès sciences* (m.in. botanika, geologia, chemia analityczna, fizjologia ogólna), a w końcu doktorat państwowy: 23 VI 1915 – dyplom doktora nauk przyrodniczych (*docteur ès sciences naturelles*) z zakresu fizjologii ogólnej na podstawie zoologicznej rozprawy *Action des rayons ultra-violets sur les tissus d'organismes supérieurs* (publikowana 1914, współautor: Victor Henri). 15 V 1934⁴ – habilitacja w zakresie botaniki ze szczególnym uwzględnieniem fizjologii roślin i mikrobiologii na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Warsz., zatwierdzona przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego dopiero 19 IX 1936. 14 IX 1937 – mianowany przez prezydenta RP profesorem nadzwyczajnym chemii rolnej i mikrobiologii na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Stefana Batorego w Wilnie, a 30 VII 1938 – profesorem nadzwyczajnym chemii rolnej i mikrobiologii na Wydz. Rolniczym tegoż uniwersytetu, w IV 1945 – powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego fizjologii roślin i mikrobiologii na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Łódzkiego, 15 I 1946 – prezydent Krajowej Rady Narodowej mianował go profesorem zwyczajnym fizjologii roślin na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Łódzkiego.

5. Przebieg pracy zawodowej. Od połowy 1914 do końca 1915 (przez 16 mies.) – asystent przy katedrze fizjologii eksperymentalnej (fizjologii ogólnej) u prof. Alberta Dastre'a (1844-1917) na Uniw. Paryskim (Sorbonie)⁵. 1916 (przez 10 mies.) – chemik miejski w Laboratorium Kontroli Produktów Spożywczych w Amiens (Francja). I-IX 1917 – praktyka analityczna w laboratoriach chemiczno-rolniczych w Paryżu, następnie – do połowy 1918 – chemik w laboratorium technicznym w Paryżu. Od połowy 1918 do połowy 1919 – stypendysta Akademii Francuskiej⁶ przy katedrze botaniki na Sorbonie [u profesorów: Gastona Eugène'a M. Bonniera (1853-1922) i Marina Molliarda (1866-1944)], prowadził tam badania nad saponinami. W 1919 przez krótki czas miał pracować w laboratorium Société d'Agriculture de France. Po powrocie do Polski: 1 III 1920 [inne daty błędne] – 30 VI 1924 – początkowo asystent, następnie inspektor (wicedyrektor) w Państwowym Zakładzie Badania Środków Żywnościowych i Przedmiotów Użytku

w Warszawie. Równocześnie: 1 I 1921 [może już od II 1920] – 30 IX 1937 – asystent, zastępca adiunkta, a w końcu adiunkt⁷ na Wydz. Leśnym (Zakład Botaniki Ogólnej) Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (od połowy 1924 było to jego główne źródło utrzymania). Równocześnie: 1929/30⁸-1937/1938 – zleczone wykłady na Wydz. Farmaceutycznym Uniw. Warsz. oraz od ok. 1927/1928 prawdopodobnie do 1937 – w Instytucie Pedagogicznym w Warszawie, 1937/1938 – docent botaniki na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Warsz. Uniw. Stefana Batorego w Wilnie: 1932⁹-1937 – zleczone wykłady, 1937/1938 – profesor nadzwyczajny chemii rolnej i mikrobiologii na Studium Rolniczym na Wydz. Matematyczno-Przyrodniczym, 1938- [prawdopodobnie 15 XII] 1939 – profesor nadzwyczajny chemii rolnej i mikrobiologii na Wydz. Rolniczym. Od 1942 [może od 1943] do połowy 1944 [do wybuchu powstania warszawskiego] – tajne nauczanie w Warszawie. Od IV 1945 – profesor nadzwyczajny fizjologii roślin i mikrobiologii na Uniw. Łódzkim, od 1 V 1946 [inne daty błędne] – profesor zwyczajny fizjologii roślin tamże. Równocześnie: 1945-1950 – Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi, 1950-1956 – Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi. Ponadto Anonim (1962), Śródka (1989) i Składy osobowe UW podają także: 1946-1948 – docent [Śródka: prof.] botaniki na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Warszawskiego¹⁰. 30 IX 1960 – emerytowany. Po przejściu na emeryturę prowadził jeszcze do 28 II 1961 zleczone wykłady i ćwiczenia z fizjologii roślin na Wydz. Biol. i Nauk o Ziemi Uniw. Łódzkiego.

6. Podróże naukowe. Poza okresem studiów w Szwajcarii i Francji brak pewnych informacji o innych podróżach.

7a. Zakres badań botanicznych. Fizjologia roślin, mikrobiologia.

7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac. Opublikował co najmniej 35 prac. Brak opublikowanej pełnej bibliografii. Po kilka-kilkanaście prac podają np. Więckowska (1966) lub Gąsiorowska (1965), lista 35 prac – w posiadaniu autora niniejszego biogramu. Najważniejsze prace: 1. 1920. Recherches sur le rôle physiologique de la saponine. *Revue Générale de Botanique*, 32, 449-459; 2. 1930. Badania nad *Bacterium prodigiosum*. Warunki rozwoju bakterji i występowania prodigiozyny. (Recherches sur *Bacterium prodigiosum*. Conditions du développement de la bactérie et la production de la prodigiosine). *Acta*

Societatis Botanicorum Poloniae, 7(3), 337-355; 3. 1930. Formation du pigment chez *Bacterium prodigiosum*. *Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences* (Paris) 191, 497-499; 4. 1933. Badania nad proteazą u *Bacterium prodigiosum*. *Recherches sur la protéase chez Bact. prodigiosum*. *Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, 10(3), 417-440; 5. 1933. Formation des racines adventives chez le Saule. W: A. Jakubski, K. Jonscher (red.) *Pamiętnik XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu 11-15 IX 1933*. T. 1. (s. 655-658). Poznań: Nakładem Komitetu Organizacyjnego XIV Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Poznaniu; 6. 1956. Z badań nad antybiotykami roślin wyższych – fitoncydami. *Medycyna Doświadczalna*, 8(2), 177 [współautor: B. Rodkiewicz]; 7. 1957. Przedłużenie okresu spoczynkowego u ziemniaka za pomocą środków chemicznych. *Roczniki Nauk Rolniczych, ser. A*, 76(3), 569-572 [współautorzy: Z. Gąsiorowski, O. Kowal]; 8. 1958. Z badań nad mechanizmem działania olejku kminkowego na drobnoustroje. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, ser. 2 z. 4*, 159-164 [współautorzy: M. Gubański, B. Finkówna]; 9. 1960. *Wirus mozaiki tytoniowej. Zarys biologii, struktury i biochemii*. Łódź: PWN, Łódzkie Tow. Nauk., Wydz. III nr 66, ss. 67 [współautor: S. Knypl]; 10. 1960. Wpływ gibereliny na pobieranie fosforu przez roślinę. *Zesz. Nauk UMK, Nauki mat.-przyr. z. 6 Biologia*, s. 97-102 [współautor: R. Antoszewski].

7c. Główne osiągnięcia naukowe. Fizjologia roślin: wykazał, że u *Saponaria officinalis* podczas okresu wegetacyjnego zawartość saponiny w korzeniu jest stała, a spada jedynie w chwili zakwitania, z czego wnioskuje, że saponina tylko wtedy przyjmuje charakter substancji zapasowej [patrz: p. 7b, poz. 1], wykazał, że korzenie przybyszowe u *Salix* powstają z kambium [patrz: p. 7b, poz. 5], stwierdził pozytywny wpływ giberelin na pobieranie fosforu przez rośliny [patrz: p. 7b, poz. 10], wydał wraz ze współpracownikami podręcznik do ćwiczeń z fizjologii roślin (Łódź 1950, II wyd. 1953), badał metody przedłużania okresu spoczynku u ziemniaków za pomocą środków chemicznych [patrz: p. 7b, poz. 7], przeprowadził kompleksowe badania drzew i krzewów rosnących w Łodzi dla stwierdzenia zawartości w nich fitoncydów antybiotycznych, działających na drobnoustroje w zanieczyszczonym powietrzu miasta [patrz: p. 7b, poz. 6], wyizolował z kminku olejek o własnościach antybiotycznych [patrz: p. 7b, poz. 8], badał wpływ kwasu naftylooctowego na zawartość i jakość olejku w mięcie pieprzowej. Mikrobiologia: opisał biologię *Bacterium prodigiosum* oraz wpływ pokarmu i utleniania środowiska na jej reakcje fizjologiczne [patrz: p. 7b, poz. 2], badał występowanie i rolę fizjologiczną enzymów proteolitycznych i barwników u niektórych bakterii i

wykazał, że enzymy te powstają endogennie w okresie zamierania komórki, a barwnik prodigiozyna – tylko po śmierci komórki i to w warunkach tlenowych [patrz: p. 7b, poz. 3 i 4], pod jego kierunkiem prowadzono w Łodzi zupełnie zaniedbane w tamtych latach w Polsce badania nad wirusem mozaiki tytoniowej, m.in. nad występowaniem tej choroby na pomidorach; wspólnie ze Stanisławem Knyplem opracował monografię wirusa mozaiki tytoniowej [patrz: p. 7b, poz. 9] oraz ogłaszał prace z tego zakresu w czasopismach rolniczych i botanicznych. Jego prace z zakresu fizjologii roślin wyższych oraz substancji wzrostowych i wirusów roślinnych były uważane za bardzo cenne. W Paryżu zajmował się wyjaśnieniem istoty zjawiska „udar słonecznego” u zwierząt.

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska. Wykłady z fizjologii roślin, botaniki ogólnej i systematyki roślin w SGGW, na Wydz. Farmaceutycznym Uniw. Warszawskiego oraz w Instytucie Pedagogicznym w Warszawie. Wykłady i ćwiczenia z systematyki roślin lekarskich na Wydz. Farmaceutycznym Uniw. Warszaw. Uniw. Stefana Batorego w Wilnie: wykłady fizjologii roślin i mikrobiologii (bakteriologii). Wykłady na tajnym uniwersytecie w Warszawie do wybuchu powstania warszawskiego [brak informacji o ich tematyce czy zakresie]. Uniwersytet Łódzki: wykłady i ćwiczenia z fizjologii roślin, wykłady i ćwiczenia z mikrobiologii ogólnej, seminarium z mikrobiologii, pracownia półdzienna z mikrobiologii. Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi: wykłady i ćwiczenia z fizjologii roślin [i mikrobiologii?]. Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi: wykłady i ćwiczenia z fizjologii roślin. Wypromował czterech doktorów, ok. 100 magistrów; do jego uczniów należeli m.in.: prof. Jadwiga Jakubowska (1905-2001), prof. Wacława Maciejewska-Potapczyk (1915-2004), prof. Jan Stanisław Knypl. Był jednym ze współorganizatorów Uniwersytetu Łódzkiego, zorganizował od podstaw Zakład Fizjologii Roślin i Mikrobiologii Uniw. Łódzkiego.

9. Działalność w innych dziedzinach. Brak informacji.

10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach. 1 X 1937 – 30 IX 1938 – kierownik Zakładu Chemii Rolnej i Mikrobiologii na Wydz. Mat.-Przyr. USB, 1 X 1938 – 15 XII [?] 1939 – kierownik Zakładu Chemii Rolnej i Mikrobiologii na Wydz. Roln. USB, 1945-1960 – kierownik Zakładu Fizjologii Roślin i Mikrobiologii (od 1954/55 – Fizjologii Roślin) Uniw. Łódzkiego, 1 IX 1953 – 1 IX 1955 – prodziekan z nominacji Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniw. Łódzkiego. Był członkiem licznych towarzystw

naukowych w kraju i za granicą, m. in. Pol. Tow. Fizjologicznego (czł. założyciel 1937), Société de Chimie biologique (przed 1939), Tow. Naukowego Warszawskiego (czł. korespondent 1945, czł. zwyczajny 1948), Łódzkiego Tow. Naukowego (1953), Komitetu Botanicznego PAN (1960) oraz członkiem Pol. Tow. Botanicznego od początku jego istnienia (1922) i długoletnim przewodniczącym Oddziału Łódzkiego PTB.

11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia. 17 XII 1938 – Brązowy Medal za Długoletnią Służbę, 1958 – Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, ponadto: Medal X-lecia Polski Ludowej, Honorowa Odznaka miasta Łodzi.

12. Inne informacje. 5 VII – 17 XII 1920 – ochotniczo służył w wojsku w czasie wojny polsko-radzieckiej jako szef kolumn oświatowych, w efekcie nabawił się kilkumiesięcznej choroby. Wydz. Mat.-Przyr. USB już od 1934 czynił starania o mianowanie Moychy profesorem nadzwyczajnym i objęcie przez niego katedry chemii rolnej i mikrobiologii. W okresie II wojny światowej przebywał w Warszawie. W połowie 1944 [w czasie powstania warszawskiego?] ewakuował się lub został przymusowo wysiedlony z Warszawy i zamieszkał w Włodzimierzowie koło Piotrkowa Trybunalskiego. Po wojnie przeniósł się do Łodzi. W opinii współpracowników był człowiekiem dobrym i pogodnym, wyrozumiałym dla młodzieży, troskliwym i życzliwym. Pogrzeb odbył się 21 IX 1965 na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne: Archiwum Centralne SGGW, akta nr 2762, sygn. 1159/350; Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego: teczka osobowa nr 1876; Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie [Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas] – zespół Akta Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie: F. 175 VII B 161 – Wydz. Mat.-Przyr. Protokoły Rady Wydziału 1936/37-1937/38, F. 175 VII B 197 – Wydz. Mat.-Przyr. Sprawozdanie za 1937/39, teczki osobowe: F. 175 1 (I Bb) 754 i F. 175 7 (VIII B) 31. Publikowane: [anonim], (1962). Moycho Wacław. Roczniki Uniwersytetu Warszawskiego III, 100; [anonim], (1965). Wacław Moycho... Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Łódzkiego Towarzystwa Naukowego 1957-1962, 170-171; [anonim], (1965). Wacław Moycho nie żyje. Biologia w Szkole 18(5), 43; Gąsiorowska, Z. (1965). Prof. dr Wacław Moycho. Postępy Nauk Rolniczych 5, 147-148; Maciejewska-Potapczykowa, W. (1972). Wacław Moycho. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń 1963-1970, 284-285; Hayto, L. (1977). Moycho Wacław (1884-1965). W: Polski Słownik Biograficzny (s. 166-167), t. 22;

Kita, J., Pytlaś, S. (2005). Wacław Moycho (3 VII 1884 – 16 IX 1965). W: J. Kita, S. Pytlaś, W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-2004. Pro memoria (s. 290-291). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; Mowsz. [J. Mowszowicz] (1987). Moycho Wacław (1884-1965). W: S. Feliksiak (red.), Słownik biologów polskich (s. 382). Warszawa: PWN; Mowszowicz, J. (1966). Prof. Dr Wacław Moycho (3.VII.1884-16.IX.1965). *Kosmos* ser. A 15(1), 9-10; Mowszowicz, J. (1968). Wkład botaników wileńskich w organizację łódzkich wyższych uczelni. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*, ser. B Historia nauk biologicznych i medycznych z. 14, 227-255, cyt. s. 236-239; Staff, F. (red.) (1937). Księga pamiątkowa ku uczczeniu potrójnej rocznicy zaczątków, założenia i utrwalenia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (1906-1911-1916-1936) (s. 512 [niektóre informacje błędne]). Warszawa; Śródka, A. (1989). Biogramy uczonych polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN. Część V: Nauki rolnicze i leśne (s. 194-196). Prace OIN PAN, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk; Śródka, A. (1997). Uczni polscy XIX-XX stulecia (t. 3, s. 197-198). Warszawa: Aries; Uniwersytet Warszawski. Skład Uniwersytetu i spis wkładów [za poszczególne lata]; Więckowska, H. (red.) (1966). Uniwersytet Łódzki w drugim dziesięcioleciu 1955-1964. Materiały bibliograficzne (s. 414-415). Łódź: Wydawnictwa bibliograficzne Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi nr 8.

14. Materiały ikonograficzne. Archiwalne: Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego:teczka osobowa nr 1876; Litewskie Centralne Archiwum Państwowe w Wilnie [Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas] – zespół *Akta Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*: F. 175 1 (I Bb) 754. Publikowane: Gąsiorowska, Z. (1965). Prof. dr Wacław Moycho. *Postępy Nauk Rolniczych* 5, 147-148; Mowszowicz, J. (1966). Prof. Dr Wacław Moycho (3.VII.1884-16.IX.1965). *Kosmos* ser. A 15(1), 9-10; Mowszowicz, J. (1968). Wkład botaników wileńskich w organizację łódzkich wyższych uczelni. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*, ser. B Historia nauk biologicznych i medycznych z. 14, 227-255, cyt. s. 236-239.

Biogram powstał w ramach realizacji grantu: NPRH/912-Bibl: HINC ITUR AD ASTRA. Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie 1919-1939. Monografia zespołowa.

Kwerendę w Archiwum SGGW w Warszawie wykonał Pan Prof. dr hab. Tomasz Majewski, któremu bardzo za nią dziękuję.

[1] W źródłach nazwisko to jest zapisywane też jako Henczel, Hanczel.

[2] Sarnecki, K. (1977) Moycho Stefan Walery (1879-1944). W: *Polski Słownik Biograficzny* 22, 165-166.

[3] W jednym z życiorysów podał odmienną chronologię studiów: najpierw w Warszawie, a potem we Fryburgu.

[4] Taka data na zachowanym odpisie, natomiast sam Moycho a za nim inni podawali rok 1932.

[5] Według Śródki (1989): w latach 1906-1916.

[6] Według innych źródeł: stypendysta miasta Paryża lub rządu francuskiego.

[7] Według Śródki (1989): od 1934 docent. Nie jest to możliwe, ponieważ habilitację zatwierdzono w 1936 r. i dopiero wtedy mógł zostać docentem.

[8] W jednym z życiorysów podał, że już od 1927/1928, ale brak potwierdzenia tego w Składach Osobowych UW.

[9] Być może dopiero od 1935.

[10] Sam Moycho o tym nie wspomina. Po II wojnie światowej wprawdzie figuruje w Składach Osobowych UW w 1946/1947 jako „dr, docent botaniki – Łódź, Uniwersytet” i w 1947/1948 jako „dr, prof. n. Uniw. Łódzkiego, docent botaniki”. W obu przypadkach brak jednak informacji o prowadzonych wykładach czy przynależności do jakiegoś zakładu na Wydz. Mat.-Przyr. UW. W Archiwum UW nie ma jego akt osobowych z tego okresu [inf. ustna uzyskana w Archiwum UW w dn. 21 XI 2018 r.].